

**BAZI TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA
TOPLULUK/AİLE ADI YAPAN
BİR EK: +ēNi / +îNi**

Serpil ERSÖZ

ÖZET

Türkçede topluluk/aile ismi yapmak için kullanılan iki ek vardır: +gil ve +lAr. Aynı zamanda isimlerdeki çokluğu da gösteren bu ekler, hemen hemen bütün Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygın şekilde kullanılmaktadır. Bazı Türkiye Türkçesi ağızlarında +gil ve +lAr gibi topluluk ve aile ismi yapmak için kullanılan +ēNi/+îNi eki, bu yazının konusudur. Ekin dar ünlülü +îN(i) biçiminin göçmen ağızlarında; geniş ünlülü +ēNi şeklinin ise, göçmen olmayan, çoğunluğunu yörüklerin ve farklı Oğuz boylarının oluşturduğu gruplar arasında kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Topluluk/Aile Eki, +gil Eki, +ēNi/+îNi Eki, Göçmen Ağızı, Yörük Ağızı

**A SUFFIX USED
TO FORM COLLECTIVE/FAMILY NOUN
IN THE SOME DIALECTS OF TURKISH: +ēNi/+îNi**

ABSTRACT

There are two suffixes used to form collective/family nouns: +gil and +lAr. These suffixes which also indicates plurality in nouns are used in almost all dialects of Turkish. This essay's topic is suffix +ēNi/+îNi which is used to form collective/family nouns as +gil and +lAr in some dialects of Turkish. In this essay, we extrapolate that the form of the suffix +îN(i) with close unrounded vowel is used in dialect of immigrants whereas the form of the suffix +ēNi with open unrounded vowel is used in dialects of no immigrants, of yoruk and some Oguz tribes.

Key words: Collective/Family Suffix, The Suffix +gil, The Suffix +ēNi/+îNi, Dialect Of Immigrant, Dialect Of Yoruk

Standart Türkçede topluluk/aile ismi yapmak için kullanılan iki ek vardır. Bunlardan biri *+gil* ve diğeri *+lAr*'dır.

Zeynep Korkmaz, *+gil*, *+giller* başlığı altında ekin, konuşma dilinde ve halk ağzında çok kullanıldığını belirttikten sonra, ünlü ve ünsüz uyumlarına girmeden şahıs, akrabalık ve unvan adlarından sonra gelerek o şahıs ve akrabaların mensuplarını gösteren aile adları yaptığını söyler: *Hacıgil*, *Kemalgil*, *Savcigil*. Bu ek, özel isimlere

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

doğrudan eklenirken, akrabalık isimlerinin ise iyelikli çekimleri üzerine gelir:¹ *Muratgil, teyzemgil, amcasıgiller...*

+*gil* eki için, Muharrem Ergin ve Tahsin Banguoğlu da çoğunlukla konuşma dilinde ve halk ağzında kullanılan bir şekil olduğu konusunda hemfikirdirler²:

Fakat sülale adı yapımında daha sık kullanılmaktadır: *Abdalagil* (ŞYA, 13/1010), *Ağagil* (ŞYA, 13/1010), *Olomagil* (ŞYA, 13/1010), *Şahangil* (13/1045).

Ordu: Ordu İli ve Yöresi Ağızları'nda +*gil* ekli yalnızca iki örnek tespit edildiği söylenmiştir¹⁴: *bubamgildikene* (babamgilde iken) (OİYA, 103/43), *mollanōgil* (Mollaoğlugil) (OİYA, 16/6).

Kayseri: Kayseri Merkez İlçe Ağzı'nda +*gil* eki işlek olmayan bir isimden isim yapma eki olarak gösterilmiştir¹⁵: *babamgil* (KMİA, 73/13), *haciemmi'l*

Adana: Çukurova Ağızlarında ölçünlü dildeki gibi uyum dışı kalan +*gil* eki, Doğu Çukurova ağızlarında, özellikle Avşar ve Tecirli ağızlarında uyuma girmektedir¹⁶: *dayıñgil* (AOİA, B1.04-53), *bacımğil* (AOİA, B2.10-1), *anañgil* (AOİA, A6.06-31)

Balikesir: +*giller* şeklinin yaygın olarak kullanıldığı Kepsut ağzında, diğerlerinden farklı olarak, +*gil* ekinin başındaki *g* ünsüzünün çoğunlukla düştüğü ve yalın olarak kullanılacak ise +*ili*, hal eklerini alacak ise +*ile*, +*ilde*, +*ilden*, +*ĩ*, +*iliñ* şekillerinde kullanıldığı belirtilir ve şu örnekler verilir¹⁷: *embiyá bilbülli* (<Enbiya bıllagil) (KİYA, 16/15), *mēmedile* (<Mehmetgile), *hasan dayīle* (<Hasan Dayıgilde), *dayımĩ* (<dayımgilin). Kepsut'taki bu şekiller, yazımızın konusunu oluşturan +*ēNi*/*ĩNi* eklerini andırmaktadır.

Aydın: Söz konusu ek, örneklerden görüleceği gibi bu yöre ağzında da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır:

Yovuqlum gil etdi gāri (AAFMI, s. 21/28)

ğayınnamgiliñ giTdī zamanda daşıñ üsTünü et gosañ
bişerâoda (AMA, 26/43-44)

annesigilin yanını varyıola (NYA, 23/87)

Amceñ gil, dayıñ gil etdilē (AAFMI, s.21/28)

Tattacı kövünde *Ismayıl gillēn* baccıları vādı olāda (AAFMI,
s.18/32) (<*İsmailgillerin bahçeleri*)

Kireşçi *sülēman ğillē* hasır yazmış otūmuşlā (N /R8 11.04 Tf 5.5233 0-2.83718(A)4)

odan sevranın Hasan çovuş, *Hacelilēn* Hasan çovuş, hep çavuşlā gāri ākılanın şēlēnnen... (AAFMĪ, s.18/30-31)

bu *recebâbeylēn* şanalları vā tabi sen onnarı bilmessiñ (AMA, 60/3)

+*lAr* eki, Aydın ağızında olduğu gibi diğer Anadolu ađ

+ēNi/+īNi Eki

Bazı Türkiye Türkçesi ağzlarında +gil ve +lAr eklerinin yanı sıra, bunlarla aynı işlevde olan +ēni eki de kullanılmaktadır. Şu ana kadar bu eki tespit edebildiğimiz yöreler şunlardır:

- Semailli Köyü (Nazilli-AYDIN)
- Kocaömer Köyü (Kınık-İZMİR)
- Tavşanlı İlçesi ve Köyleri (KÜTAHYA)
- Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağzı (ADANA)
- Edirne İli Dağlı Ağzı (EDİRNE)
- Turpçular ve Civar Köyler (İpsala-EDİRNE)
- Kırklareli Bulgaristan Göçmenleri ve Dağlı Ağzı (KIRKLARELİ)
- Bursa Göçmen Ağzı (BURSA)

**Semailli Köyü Ağzında +āNi Ekinin Kullanımı
(Nazilli-AYDIN)**

2001 yılında Nazilli ve Yöresi Ağzları adlı bitirme tezimizi yapmak üzere derleme için gittiğimiz köylerden biri olan Ocaklı'da, kendi köyündeki ağız özelliklerini anlatan kaynak kişimiz, konuşmasının, tezimize dahil etmediğimiz bir yerinde bize Semailli köyü halkı için “*onnā anamēni, bubamēni dēle*” diyordu. Varlığından ilk defa kaynak kişimiz Perihan Özakay sayesinde bu şekilde haberdar olduğumuz +ēni ekine, yöre ağzları üzerine yapılan diğer çalışmalarda rastlayamadık.²⁴ Semailli köyü²⁵ muhtarı Enver Güren de, bizlere bu ekin başka bir yerde kullanılmadığını söylüyordu : “*başga yēde gullanmazlā, ben duymadım hiç. āni burda duydum ben.*” Fakat, aşağıdaki derleme metninden de görüleceği üzere,

²⁴ Üstün Duruel, Nazilli Ağzının Fonetik ve Morfolojik Tetkiki, İstanbul 1968; Nuri Kolkır, Aydın Ağzı Fonetik ve Morfolojik İncelemesi, İstanbul 1974; Ahmet Caferoğlu, Aydın İli Ağzlarından Örnekler ve Etnografya Bakımından Özellikleri, TDAY-B 1965, Ankara 1989, s.1-28; Ahmet Caferoğlu, Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I, Ankara 1994; Zeynep Korkmaz, Güney-Batı Anadolu Ağzları Ses Bilgisi, Ankara 1994, s.74-94; Serpil Akbulut, Nazilli ve Yöresi Ağzları, Lisans Tezi, Manisa 2002; Nuri Karasakaloğlu, Aydın Merkez Ağzı, Doktora Tezi, Erzurum 2005.

²⁵ Kendilerinin Sarı Tekeli Yörüklerinden olduklarını söylüyorlar.

Örencik Köyünden Semailli'ye gelin gelen kaynak kişilerimizden biri, aynı ekin, kendi köylerinde de kullanıldığını söylüyor. Ayrıca yazımızın ilerleyen kısımlarında da görüleceği üzere, aynı ekin değişik biçimleri Anadolu'nun başka yörelerinde de kullanılmaktadır.

Semailli'ye yalnızca 9 km uzaklıktaki Hasköy'de ayaküstü yaptığımız derleme ile, varlığının bilinmesine rağmen köy halkı tarafından +*āni* ekinin kullanılmadığını öğrendik. Hasköy'den yaptığımız bu kısa derlemenin özet halindeki cümleleri:

KK4 “*sizin dediiniz çovaltmaya giriyo bence. bubamēni, āmedēni, çok kişi oluyo öle. böyle dediinde birkaç kişi olması gerekiyo. mēmedēni, āmetēni, bizim burda öle söyleyen yokdur. orası (Semailli Köyü'nü kastediyor) biraz daha ğabadır.*

KK5 *anamēni, birkaç tane annem vāmiş gibi oluyo. iki dene üç dene. öle şe olur mu hiç. amedēyn, birkaç teneyse öle ğullanılır”.*

Metinden anlaşıldığı kadarıyla, Hasköy halkı, +*ēni* şeklinin varlığından haberdardır fakat tam olarak hangi işlevde kullanıldığından emin değildir.

2008 yılının Mayıs ayında yaptığımız derlemeye göre -*āni* ekinin kullanımı ile ilgili özellikler ve derleme metni aşağıda verilmiştir.

+*āNi*, hem isimlere eklenme şartları hem de işlevleri bakımından +*gil* eki ile aynı özelliklere sahiptir:

1. Özel isimlere doğrudan ekleniyor:

ali+āni, āmed+āni, ğüseini+āni

2. Eklendiği kelimedeki ünlü uyumuna girmiyor:

ana+m+āni, baba+m+āni

3. Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi ek, akrabalık isimlerinin iyelikli çekimlerinden sonra getiriliyor. Genellikle de birinci ve ikinci kişi iyelik eklerinin üzerinde kullanılıyor.

4. +*āni* çekimli isim, bir örnekte üzerine +*gil* ekini almıştır.

fyaydim+āni+gil+lē

5. Bir kişinin ağzında (bu kaynak kişi, Nazilli'ye bağlı ba

dayı+sı+ēnē

anne+η+ēnē

4. Eklendiği açık heceli ismin son ünlüsü ile, ekin ilk ünlüsü birleşince diftong olur veya uzun ünlü oluşur. İsimle ek arasında herhangi bir yardımcı ses kullanılmaz.

hayati+ēnē

āşa+ēnē

5. Ekin yalın haldeki şekilleri ile üzerine ek aldıktan sonraki şekilleri birbirinden farklıdır:

Yalın halde: *teyzem+ēnē*

Yükleme h.: *teyzem+ēnē*

Yönelme h.: *teyzem+ēne*

Bulunma h.: *teyzem+ēnide*

Ayrılma h.: *dayım+ēniden*

İlgi h.: *amcam+ēnñ*

6. Bu ekle çekimlenen ismin özne olduğu cümlede, yüklem çokluk şekliyle kullanılmaktadır:

teyzemēnē geldilē

7. +ēnē eki üzerine +lAr çokluk ekini almıyor.

8. Kaynak kişimizin verdiği bilgiye göre, +gil eki bu yöre ağızında kullanılmamaktadır. Hatta yeni nesil bile +gil ekini kullanmamakta, +gil ve +ēnē yerine yalnızca +lAr ekini tercih etmektedir.

Tavşanlı İlçesi ve Köyleri Ağızında +eyni Ekinin Kullanımı

(KÜTAHYA)

Semailli ve Kocaömer köylerinde kullanılan söz konusu ekin “+eyni” biçimi ise Kütahya’nın Tavşanlı yöresi ağızlarında karşımıza çıkar. Bu ekin yöre ağızındaki kullanımıyla ilgili yalnızca “*anameyni bobameyni* (KYA, 5/92) “ örnekleri verilmiştir²⁷:

Gülensoy, çalışmasının giriş bölümünde, “Kütahya Bölgesinin Etnik Yapısı”ndan bahsetmiştir. Burada verilen bilgilere göre Tavşanlı

²⁷ Tuncer Gülensoy, Kütahya ve Yöresi Ağızları, Ankara 1988, s.77. Gülensoy burada eki +meyni şeklinde göstermiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

İlçesinde Kayı adıyla 475 nüfuslu bir köy vardır. Gülensoy ayrıca ilçede Karakeçili yörüklerinin olduğunu ve bazı küçük oymakların da bütün Kütahya içerisinde dağınık olarak yaşadığını söyler.

Aynı eserde +meyni olarak gösterilen ek için şu etimoloji yapılır:

“-m (I. Kişi teklik eki) –öy (ev) –ü (iyelik eki) –n (koruyucu ünsüz) –i (<e) (yönelme durumu eki)”.

Gürer Gülsevin, fonetik ve morfolojik özellikleri bakımından +gil’in sonradan ekleşmiş bir edat olması gerektiğinden bahseder.²⁸ Feyzi Ersoy ise, +gil’in sonradan ekleşmiş ayrı bir yapı olduğu konusunda Gülsevin’e katılır. Fakat Ersoy, bu yapının bir edat değil de kelime olması gerektiğini savunarak, +gil’i Çuvaşçadaki “ev, aile, aile üyeleri” anlamına gelen *kil* kelimesi ile ilgili görür.²⁹ Bu bakımdan Gülensoy ile Ersoy’un tahlili arasındaki paralellik dikkati çeker:

İsim + İy.e. + Ev anlamındaki kelime +Yön. h.e.

anamgil = Ana + m + gil (+ Ø iyelik)

anameyni = Ana + m + ev/öy (+iyelik) +i (<e)

Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağzında +īn(i) Ekinin Kullanımı

(ADANA)

Adana İli Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağzı’nda “+in, +īni, +ıynı” şekilleriyle karşılaşılmaktadır. Ekler ile ilgili verilen örnekler şunlardır³⁰:

bana iç yemek yaptırmazdı *anamâıynı*. (AİYYGA, 1/37)

tâ eskiden *annemâīni* annadırdı. (AİYYGA, 8/6)

cemilâmin toúadının yanına geldineyin, getirdilēdi bizimâadamın şapkasını. (AİYYGA, 8/15)

²⁸ Gürer Gülsevin, “Türkçede ‘Sıra Dışı Ekler’ ve Eklerin Tasnif-Tanımlanma Sorunu Üzerine”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, s.1267-1284.

²⁹ Feyzi Ersoy, “+gil Eki Üzerine”, Dil Araştırmaları, C:1, S:1, Güz, Ankara 2007, s.21-29.

³⁰ Özlem İlaslan, Adana İli Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağzı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2005, s.41. Yazar, *ağzları üzerinde çalıştığı göçmenlerin, 1890-1900 yılları arasında Bulgaristan’dan getirilerek, Yüreğir ve yöresine yerleştirilen göçmenler olduğunu söylemektedir*, a.y. s.8.

ondan sōna *dedemâmi* de onnarın yaına yēleşmişlē, ep berābē yaşamışlē (AİYYGA, 9/7)

Yüreğir ve Yöresi Ağızlarında +*gil* ekli örnek olmaması dikkat çekicidir.

Edirne İli Ağzında +İN(i) Ekinin Kullanımı

Emin Kalay Edirne’de yalnızca Dağlı ağzında, +*gil* ekinin yerine “+*m̄*, +*ıyn*, +*yl̄*” eklerinin kullanıldığı söyler³¹. Fakat Gacal ve Pomak ağzında da aynı eke rastlanmaktadır:

geldi *anamıyn* misir kırmā (EdİA, 6/20)

bobamıyn arabaları koşmuşlar, çekiyeler. (EdİA, 24/133)

bök dedi şindi úavur *bobam̄ne* o zaman bizim arkadaşlarımız t̄a uyanıkmiş. bunnar demişler biz parayı verecēz. (EdİA, 24/148)

undan sōra *ağamıylı* türkiye’ye geç̄iler. (EdİA, 25/14)

bobam̄n yoğ bu gece dedi. (EdİA, 44/4)

Ahmet Günşen de, Edirne İli İpsala İlçesine bağlı Turpçular Köyünde ve civar köylerde +*gil* ekine pek rastlanmadığını, buna karşılık +*m̄* ekinin “başta Edirne ve yöresi ağızları olmak üzere, Doğu Rumeli Ağızları içinde yer alan bir ağız kolu içinde daima, sonu ünlü ile biten ve teklik birinci, ikinci ve daha seyrek olarak da üçüncü şahıs iyelik eki almış akrabalık isimlerine (ana/anne, dede, amıca/amca, dayı, teyze, yenge/inge vb) gelerek, ‘aile’ ve ‘topluluk’ ismi yapan bir yapım eki fonksiyonuyla kullanılmakta” olduğunu bildirir ve “kendisinden sonra hâl ekleri gelebilen bu ek, tıpkı –*gil* eki gibi kalınlık-incelik uyumuna da girmemektedir”³² der: *anam̄m̄* (anamgil/anamlar), *bubam̄ne* (babamgile/babamlara), *amıcam̄m̄* (amcamgili/amcamları), *t̄izen̄m̄den* (teyzengilden/teyzenlerden).

³¹ Emin Kalay, Edirne İli Ağızları, Ankara 1998, s.63. Dağlı grubunun etnik yapısı ile ilgili olarak Emin Kalay şunları söylemektedir: “*Edirne ilinde ve çevre illerle birlikte bütün Rumeli Türklüğü içinde geniş bir sahaya yayılmış bulunan diğer bir Türk grubu da Dağlılar’dır. Bölgemiz içinde gördüğümüz yaşlı Dağlılar bu topraklara Bulgaristan’dan geldiklerini, asıllarının Yörük olduğunu ve çok eski zamanlarda atalarının Konya-Karaman’dan Balkanlara getirilip yerleştirildiklerini beyan etmişlerdir. Bu iddiayı 1976’dan ve 1989 tehcir hadisesinden sonra gelen muhacirlerden de duyduk.*” a.y. s.8.

³² Ahmet Günşen, “Edirne Yöresi Ağızlarında ‘Aile’ ve ‘Topluluk’ İsimleri Yapan Ekler Üzerine”, 1. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (23-25 Ekim 2003), Edirne, s.663.

Ahmet Günşen, + \bar{m} ekini, “yapı ve köken bakımından, -gil ekinin fonetik hadiselerle bağılı olarak değişmiş biçimi” olarak tanımlar ve “-gil ekinin Rumeli, özellikle de Edirne ve yöresi ağızlarında aldığı şekilden başka bir şey değildir” der. Etimolojisini ise şöyle düşünür:

“Bilindięi gibi, Batı/Oğuz Türkçesinde Eski Türkçenin ek başı -g/g-‘leri düşmektedir. Yönelme hali ekinin -a/-e < -ga/-ge, geniş zaman sıfat-fiil ekinin -an/-en’in < -gan/-gen, yön gösterme ekinin -arı/-eri < -aru/-erü < -garu/-gerü şeklindeki değişimi gibi. İşte tıpkı bu eklerde olduğu gibi, yazı dili ve birçok Anadolu ağızının tersine, Edirne ve yöresi (Rumeli) ağızlarında -gil eki önce, başındaki süresiz damak ünsüzü olan g-‘yi düşürmüştür. Ekin başındaki ünsüzün düşmesi de, kendisinden sonra gelen ünlünün uzamasına sebep olmuş, böylece ekimiz -ml biçimini almıştır. Akrabalık adlarına getirilmiş olan teklik birinci ve ikinci kişi iyelik eklerinin (-m, -n) ilerleyici benzeşme ile ekin sonundaki -l ünsüzünü, Anadolu ve Rumeli ağızlarında en yaygın olarak kullanılan -mn biçimine kavuşmuştur: -mn<-ml<-Øil<-gil. ana- \bar{i} - \bar{i} n<ana-m-gil, buba-n- \bar{i} n<baba-n-gil, amıca-n- \bar{i} n-e<amca-n-gil, inge- \bar{i} - \bar{i} n-i<yenge- \bar{i} -gil-i... gibi”³³

Kırklareli İli Merkez İlçe ve Köyleri Ağızlarında + \bar{i} n Ekinin Kullanımı

Kırklareli İli Merkez İlçe ve Köyleri Ağızlarında, sözkonusu ek, +in şeklinde kısa ünlü olarak karşımıza çıkmaktadır³⁴ (Fakat Ahmet Günşen, yazısında bölgedeki bu şeklin, uzun ünlü olması gerektiğini söyler). Aşağıdaki örnekler, savaş yıllarındaki muhacirliklerini anlatan bir kişiye aittir:

emen *anamin* bi kaçamak karıştırıyalar (KİMİKA, 2/29-30)

bubam da var ama anam taşî eşaları *bubamin* kayıkçılâla (KİMİKA, 2/43-44)

A be dur be atmayın be, gitmi *bubamin* doldurmuş, küçük kayıklarla kenara taşımız onnarı düzdüler arabaları (KİMİKA, 2/46-48).

³³ Ahmet Günşen, “Edirne Yöresi Ağızlarında ‘Aile’ ve ‘Topluluk’ İsimleri Yapan Ekler Üzerine”, 1. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (23-25 Ekim 2003), Edirne, s.667.

³⁴ Cevdet Şanlı, Kırklareli Merkez İlçe Köyleri Ağızları, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 1990, s.57.

Kırklareli Bulgaristan Göçmen Ağzı ve Dağlı Ağzı'nda da ekin "+ıyn, +iyn" şekillerine rastlanmaktadır³⁵. Ekin ünlüsü de er9787(i)-4.7erinden farklı olarak uzun de

anamıyn büle şınchüledanıncı arı şafını büle
 şame (KBMKAI, 50/10-11)
 sōra orayı istenim baba orıyn e uva yer

amıyne borçlı lı dı me ler (KBMKA

Bursa İli Bulgaristan Göçmeleri Ağzında +İli Ekinin Kullanımı

Bursa'da yaşayan Bulgaristan göçmenlerinden yaptığımız *liekiyle karşılaştık*. Aralarından 1968'de Bursa'ya yerleşen birine "annemgil, babamgil yerine anam n babam n diyor musunuz" diye sorduk: KK7.

li, buvam li diyo, tamam o dōru. // annen li diyo // annesē li diyo.

D. *tyzem li, dayım li diyor musunuz?*

KK7 *gü9787(i)-4.7erinden farklı olarak uzun de*
annem li bubam li diyo yani de, did ēmiyiz şindi bilmiyom. şindi ben

Sonuç

Yukarıdaki malzemeler derlendiğinde karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

Ek		Görüldüğü Yer	Kullanan Gruplar	
Ekin dar ünlülü şekilleri	+ $\bar{N}(i)$	+ <i>in</i> , + <i>īni</i> , + <i>ıynu</i>	Adana Yüreğir ve Yöresi	Bulgaristan Göçmeni
		+ <i>īn</i> , + <i>ıyn</i> , + <i>yl</i> , + <i>ıyln</i>	Edirne	Dağlı, Gacal, Pomak
		+ <i>ī</i>	Edirne İli İpsala İlçesine Bağlı Turpçular Köyü ve Diğer Komşu Köyler	Yunanistan, Bulgaristan, Romanya Göçmenleri ve Gacal
		+ <i>ıyn</i> , + <i>ıyn</i>	Kırklareli	Bulgaristan Göçmenleri ve Dağlı
		+ <i>īi</i>	Bursa	Bulgaristan Göçmeni
Ekin geniş ünlülü şekilleri	+ <i>ēNi</i>	+ <i>eyni</i>	Kütahya İline Bağlı Tavşanlı İlçesi ve Köyleri	Yörük ve Farklı Oğuz Boyları
		+ <i>āni</i> , + <i>āi</i> , + <i>ēli</i>	Aydın İli Nazilli İlçesine Bağlı Semailli Köyü	Sarı Tekeli Yörüğü
		+ <i>ēnē</i>	İzmir İli Kınık İlçesine Bağlı Kocaömer Köyü	Yörük

yaptığımız soruşturmalardan Manisa İlinin Yunt Dağı köylerinden biri olan Osmancalı'da (ki bu köy halkı yörüktür) da ele aldığımız ekin +eyl şeklinin kullanıldığını tespit ettik: *anam+eyl*, *babam+eyl*.

Yani bu +ēNi/+īNi eki, aslında Türkiye Türkçesi ağzlarının büyük bir bölümünde, özellikle de yörükler ve göçmenler arasında, yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

7. +ēNi/+īNi ekinin kökeni ve yapısı hakkındaki görüşler henüz tatminkar değildir. Ekin, Türkiye Türkçesi ağzları içerisindeki yayılım sahası da daha kapsamlı çalışmalarla ortaya koyulmayı beklemektedir.

Metinlerde Kullanılan İşaretler ve Kısaltmalar

Uzun Ünlüler	ā	ā̄	ē̄
	ī	ī̄	
	ō	ō̄	
	ū		
Kısa Ünlüler	ă	ě	
	ĩ		
	ũ		
Darlaşan Ünlüler			
	è (e-i arası ses) ò (o-u arası ses)		
Genişleyen Ünlüler			
	ä (a-e arası ses)		
Ünsüzler	ğ	arka damak g'si	
	h	hırıltılı h	
	ŋ	nazal n	
	Ç	c-ç arası ses	
	S	z-s arası ses	
	Í	ince l	
	ř	titrek r	
	b	b-v arası ses	

Ünsüzlerde Düşmek Üzere Oluş

h, r, l, y, v

- / Kaynak kişi dışında başka birinin konuştuğu yerleri gösterir.
 // Derlemecinin konuştuğu yerleri gösterir.
 /// Konuşmada anlaşılamayan yerleri gösterir.
 ... Yazılması gereksiz görülüp yazılmayan yerleri gösterir.
 KK Kaynak Kişi.
 D Derlemeci.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 3/3 Spring 2008*

Semaiili Köyü Ağzına Ait Derleme Metni (Nazilli-AYDIN)

D - annemgiller, babamgiller yerine başka birşey der misiniz?

KK1 - hayır.

D - anamēni der misiniz?

KK1 - hī baq baq dōru. / diyen oluyo.

KK2 - onda ikiye falan düşdü, “anamāni, babamāniye” düşdü ğari. //anamāniye, babamāniye, esgi bu yani.

KK1 - burda dērlē yā.

KK2 - anamāniye kitçem, babamāniye kitçem. anamāni geldi, babamāni geldi. ... şindi mesele şöyle. ben diyem anneme kitçem, eskiden öle deil yani. ben anamāniye kitçem, yani babamāniye kitçem diye böyle bişe olūdu yāni. āni kelimesi vardın. şindi şindi birez daa yani /// anemgillere, babamgillere, bu ölmaya başladı. ama önce anamāni, babamāni, yāni böyle denilidin.

D Bu ne demek şimdi? Yani anamāniyle ne demek istiyorsun?

KK2 anamāni //le Kmim

oğudū için yani giller oluyo. ama oğul oğumayan biraz daa yaşlıla āni oluyo, yanı āniynen giller ik̄isi aynı kelime. biri cailin kelmesi oluyo, bizim görüşümüze göre, biri de tāsilli kelmesi oluyo. ... üseyingillere kittim de diyebilisin, üseināniye kittim de diyebilisin. yanı ^hüseināniye kittim, ben üseyingillere kittim.

...

D Örencikte 'ēni' derler mi?

KK3 dēris dēris de biz ondan geçdiḡ gari ... dēle, dēle. ēski iğsan. hani caillēmiz böyle nenilē dedilē dēle. / işte unna evelden öle ğullanılmışla, ta öyle gidiyola ğari. ... dēris dēris de biz ondan geçdiḡ ğari. anne bilmesdiḡ bis. anamgillere Kittik, anamgillēden geldiḡ. ānamēliye kittik dēdiḡ. anamgillēden ğēdiḡ dēdiḡ, anamgillere kitceiz. böle ğonuşūduğ. annē bilmiyōduğ. / işde anamēli dēdiḡ, bu^vamēli, anamēliye gidiyos, bu^vamēliden geliyoS, anamgillēden geliyoz. işdī, evladlādan, şūdan būdan, ğonumdan ğouşudan geliyos. ...

...

KK1 aliāninin düünü vā, gidelim deiveridiḡ. ... ne^rden geliyon, āmedāninināurdan geliyom, dērlē.

...

Kocaömer Köyü Ağzına Ait Derleme Metni (Kımk-İZMİR)

KK6 amcamēnīn bahçesinde ğavun toplāken önümüze ğocūman bi yılan çıkvēdi. ğorğdūğ çoğ ğorğdūğ. biz de o āşam teyzemēne ğidÇekdik. sōna, buna bi sopa lāzım. sopayı nē^rden bulam. ondan sōna dayimēniden āldığ geldiḡ sopayı. ğocaman bi sopa. teyzemēne giddiḡ. ondan sōna yılanāariyos. aradığ aradığ, bulunur mu ğoca yılan. nerden bulcan ğoca yılanı. ondan sōna biS ğorğdūğ. evde ğalamıyos. teyzemēnide ğalamıyos. dayimēnide ğalamıyos. nāpam. biz de u āşam dedemēnide ğalvediḡ.

Kaynak Kişiler

<u>Adı-Soyadı</u>	<u>Yaşı</u>	<u>Tahsili</u>	<u>İşi</u>	<u>Köyü</u>

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

KK1.	Enver Güren	53	ilkokul terk	muhtar, çiftçi	Semailli.
KK2.	Yaşar Toka	58	ilkokul mezunu	çiftçi	Semailli.
KK3.	Bilinmiyor	70	okuma-yazması yok	evhanımı	Semailli.
KK4.	Bilinmiyor	~45	bilinmiyor	aza, çiftçi	Hasköy.
KK5.	Bilinmiyor	~50	bilinmiyor	çiftçi	Hasköy.
KK6.	Fatma Uğur	24	doktora yapıyor	öğretmen	Kocaömer.
KK7.	Elmas Uludağ	66	bilinmiyor	emekli	Bursa.

Yararlanılan Kaynaklar ve Kısaltmaları

- AAYMİ** Nuri Kolkır, Aydın Ağızı Fonetik ve Morfolojik İncelemesi, İstanbul 1974.
- Ahmet Caferoğlu, “Aydın İli Ağızlarından Örnekler ve Etnografya Bakımından Özellikleri”, TDAY-B 1965, Ankara 1989, s.1-28.
- Ahmet Caferoğlu, Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I, Ankara 1994.
- Ahmet Günşen, “Edirne Yöresi Ağızlarında ‘Aile’ ve ‘Topluluk’ İsimleri Yapan Ekler Üzerine”, 1. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (23-25 Ekim 2003), Edirne.
- AIYYGA** Özlem İlaslan, Adana İli Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağızı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2005.
- Ali Abbas Çınar, Muğla ve Çevresi Sözlü Kültürü ve Toplumsal Değerleri, Muğla 2007.
- AMA** Nuri Karasakaloğlu, Aydın Merkez Ağızı, Doktora Tezi, Yöneten: Ali Kafkasyalı, Erzurum 2005.
- AOİA** Faruk Yıldırım, Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları, 1. Cilt, Ankara 2006.
- BMİKA** Peki Küçükler, Bingöl Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1988.
- EdİA** Emin Kalay, Edirne İli Ağızları, Ankara 1998.
- EİA** Efrasiyap Gemalmaz, Erzurum İli Ağızları, 1. Cilt, Ankara 1995.
- EsYA** Hülya Pilancı, Eskişehir ve Yöresi Ağızları, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1991.
- EYA** Mukim Sağır, Erzincan ve Yöresi Ağızları, Ankara 1995.
- FA** Necan Asım Ersoy, Fethiye Ağızı, Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2001.
- Feyzi Ersoy, “+gil Eki Üzerine”, Dil Araştırmaları, C:1, S:1, Güz, Ankara 2007, s.21-29.
- Gürer Gülsevin, “Türkçede ‘Sıra Dışı Ekler’ ve Eklerin Tasnif-Tanımlanma Sorunu Üzerine”, V. Uluslararası Türk Dili

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

-
- Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, s.1267-1284.
- KBMİKAİ** Bülent Hünerli, Kırklareli Babaeski Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2006.
- KİYA** Erdiñç Demiray, Kepsut İlçesi ve Yöresi Ağızları, Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2003.
- KMİA** Fatma Sibel Bayraktar, Kayseri Merkez İlçe Ağız, Doktora Tezi, Edirne 2000.
- KMİKA** Cevdet Şanlı, Kırklareli Merkez İlçe Köyleri Ağızları, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 1990.
- KYA** Tuncer Gülensoy, Kütahya ve Yöresi Ağızları, Ankara 1988.
- Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, İstanbul 1998.
- NAFMT** Üstün Duruel, Nazilli Ağızının Fonetik ve Morfolojik Tetkiki, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1968.
- NİEKYA** Selami Karatekin, Niğde İli Elmalı Kasabası ve Yöresi Ağızları, Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2003.
- NYA** Serpil Akbulut, Nazilli ve Yöresi Ağızları, Lisans Tezi, Manisa 2002.
- OİYA** Necati Demir, Ordu İli ve Yöresi Ağızları, Ankara 2001.
- SİYA** Necati Demir-Ülken Şen, Sivas İli ve Yöresi Ağızları, Ankara 2006.
- ŞYA** Fadime Polat, Şavşat ve Yöresi Ağızları, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2000.
- Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri, Ankara 2004.
- Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Ankara 2003.
- Zikri Turan, Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağızı, Ankara 2006.